

Lubuski Przegląd Regionalny 2017

Lubuski Przegląd Regionalny, obejmujący analizę sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie za rok 2017 na tle poprzednich trzech lat został przygotowany przez Lubuskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne i Lubuski Ośrodek Badań Regionalnych Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze. W opracowaniu wykorzystano dane statystyki publicznej¹ oraz dostępne analizy, raporty i ekspertyzy, jak również materiały z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze.

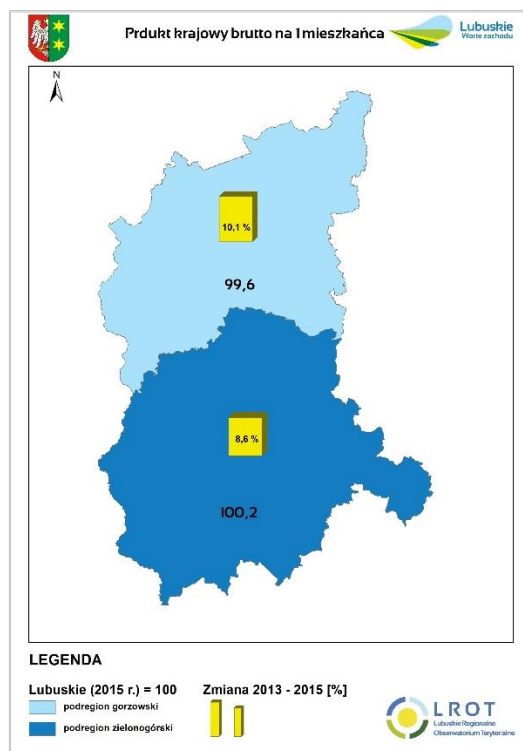
Sytuacja makroekonomiczna i struktura gospodarki

W prezentowanym okresie notowano systematyczny wzrost **produktu krajowego brutto** w skali roku. W 2015 r. produkt krajowy brutto w województwie lubuskim wyniósł 39814 mln zł (w cenach bieżących) i był o 2,9% większy niż w 2014 r. (w cenach stałych), po wzroście w latach 2012, 2013 i 2014 odpowiednio o 2,3%, 0,4% i 3,8%. Udział podregionów w generowaniu PKB w województwie jest zróżnicowany. W 2015 r. 62,2% PKB województwa przypadało na podregion zielonogórski.

Według szacunków GUS, w 2016 r.² wzrost PKB w województwie lubuskim wyniósł 3,8% w skali roku (w cenach bieżących), tj. więcej niż średnio w kraju (3,3%).

Produkt krajowy brutto w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2015 r. wyniósł 39,1 tys. zł, co stanowiło 83,5% PKB na 1 mieszkańca w kraju. W podregionie gorzowskim PKB na 1 mieszkańca wyniósł 38,9 tys. zł, zaś w podregionie zielonogórskim – 39,1 tys. zł.

Mapa 1. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w podregionach województwa lubuskiego

Źródło: Opracowanie własne Lubuskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze.

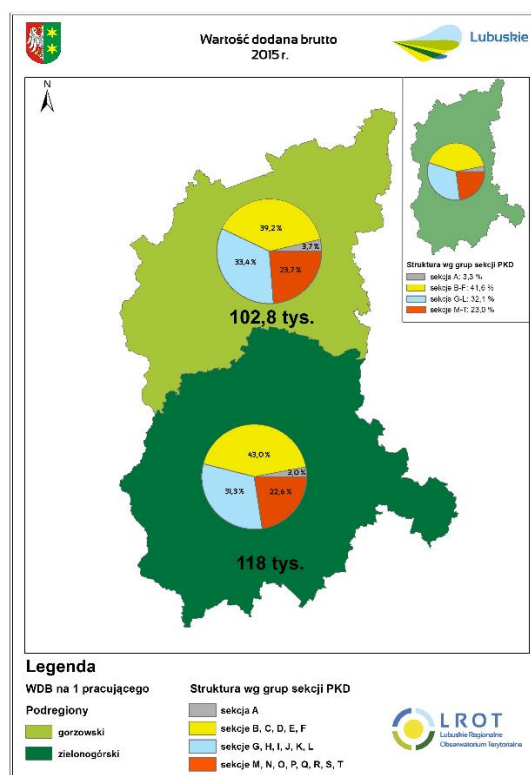
¹ Część wskaźników statystycznych w czasie sporządzania raportu dostępna była za rok 2015 i 2016. Raport z założenia zawiera porównanie do sytuacji z trzech poprzednich lat.

² Dane o PKB za 2016 r. będą dostępne w drugiej połowie listopada 2018 r.

Według danych Eurostatu, w 2016 r. produkt krajowy brutto wyrażony w PPS³ w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie lubuskim wyniósł 16700 PPS, co stanowiło 57,2% produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca (w PPS) w Unii Europejskiej (UE-28).

Wartość dodana brutto w przeliczeniu na 1 pracującego w 2015 r. wyniosła 108,2 tys. zł (wobec 105,6 tys. zł w 2014 r. i 98,0 tys. zł w 2012 r.). Było to o 4,7% mniej niż średnio w kraju. W strukturze wartości dodanej brutto według grup sekcji PKD zwiększył się udział przemysłu i budownictwa (sekcje B-F), który w 2015 r. wyniósł 41,6% wobec 39,3% w 2012 r. Większy niż w lubuskim łączny udział tych sekcji w wartości dodanej brutto zanotowano w województwach: dolnośląskim (42,1%) i śląskim (42,9%). W strukturze wartości dodanej brutto w podregionie gorzowskim przemysł i budownictwo stanowiły łącznie 39,2%, a w podregionie zielonogórskim 43,0%. W strukturze wartości dodanej brutto w województwie zmniejszył się w porównaniu z 2012 r. łączny udział sekcji G-L: handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja oraz działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości, który wyniósł 32,1%, wobec 33,7% w 2012 r. Udział przedsiębiorstw z wymienionej grupy sekcji w wartości dodanej brutto w podregionie gorzowskim wyniósł 33,4%, natomiast w podregionie zielonogórskim – 31,3%. Udział podmiotów gospodarczych z pozostałych sekcji usługowych (M-T) w wartości dodanej brutto ogółem wyniósł 23,0% wobec 23,2% w 2012 r. i był nieco większy w podregionie gorzowskim (23,7%) niż zielonogórskim (22,6%). Udział rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (sekcja A) w wartości dodanej brutto zmniejszył się z 3,7% w 2012 r. do 3,3% w 2015 r.

Mapa 2. Wartość dodana brutto (WDB) w przeliczeniu na 1 pracującego w podregionach województwa lubuskiego

³ Standard Siły Nabywczej (PPS – ang. Purchasing Power Standard) – wspólna umowna jednostka walutowa stosowana w Unii Europejskiej do przeliczeń zagregowanych danych ekonomicznych dla potrzeb porównań przestrzennych, w taki sposób, aby wyeliminować różnice w poziomach cen między państwami członkowskimi.

Sytuacja demograficzna

Województwo lubuskie jest drugim województwem w kraju o najmniejszej liczbie ludności (po województwie opolskim). Począwszy od 2013 r. w kolejnych latach notowano spadek liczby ludności w województwie lubuskim w stosunku do poprzedniego roku, po okresie względnej równowagi w latach 2010-2012. Zmniejszenie to było spowodowane przede wszystkim odpływem migracyjnym ludności. W mniejszym stopniu na liczbę ludności wpłynął ruch naturalny ludności. Współczynniki przyrostu naturalnego utrzymują się na niskim poziomie (ujemnym w latach 2015 i 2016).

W końcu 2017 r. liczba ludności w województwie lubuskim wyniosła 1 016,8 tys. osób i była niższa w porównaniu z końcem 2014 r. o 3,5 tys. osób (tj. 0,3%). W kolejnych latach prezentowanego okresu w większości powiatów województwa lubuskiego notowano spadek liczby ludności w porównaniu z poprzednim rokiem, największy w powiatach leżących w południowej części regionu: żagańskim, żarskim i krośnieńskim oraz w powiecie sulęcińskim. Systematyczny wzrost liczby ludności obserwowano w miastach na prawach powiatu: Gorzów Wlkp. i Zielona Góra oraz w powiatach gorzowskim i zielonogórskim⁴.

W końcu 2017 r. 62,0% Lubuszan mieszkało w południowej części województwa lubuskiego (w podregionie zielonogórskim). Największą liczbę ludności koncentrowały miasta na prawach powiatu: Zielona Góra (139,8 tys.) i Gorzów Wlkp. (124,3 tys. osób) oraz powiaty: żarski (97,5 tys.), nowosolski (86,9 tys.) i żagański (80,1 tys.). Po ponad 70 tys. ludności liczyły powiaty: zielonogórski (75,6 tys.) i gorzowski (71,4 tys.). W pozostałych powiatach liczba ludności nie przekraczała 60 tys. mieszkańców.

Z ogółu ludności województwa lubuskiego 64,9% mieszkało w miastach (wobec 60,1% średnio w kraju). Wysoki wskaźnik urbanizacji notuje się w powiatach: nowosolskim (64,2%), słubickim (63,9%), żagańskim (60,7%) i żarskim (60,5%). Znamienny jest przy tym utrzymujący się spadek liczby ludności miejskiej (o 0,2% w porównaniu z 2015 r.) przy wzroście liczby ludności wiejskiej (o 0,1%).

Województwo lubuskie wyróżnia niewielką w skali kraju gęstość zaludnienia, tj. liczba mieszkańców przypadająca na 1 km² powierzchni. Wartość tego wskaźnika utrzymuje się na poziomie 73 osoby na 1 km² wobec 123 osoby na 1 km² średnio w kraju. W podregionie zielonogórskim gęstość zaludnienia jest większa niż w podregionie gorzowskim (odpowiednio 80 osób na 1 km² i 63 osoby na 1 km²). Ponadto, w naturalny sposób większą gęstość zaludnienia notuje się w miastach (761 osób na 1 km²) niż na obszarach wiejskich (27 osób na 1 km²).

Spadek liczby ludności województwa spowodowany był w dużej mierze odpływem migracyjnym ludności. Ogólne saldo migracji pomimo wzrostu wskaźnika – z poziomu minus 13,0 osób na 10 tys. mieszkańców w 2014 r. do minus 9,4 w 2017 r. – nadal pozostawało niższe niż średnio w kraju (0,4 w 2017 r.). W 2017 r. największy względny odpływ ludności wystąpił w powiecie krośnieńskim (minus 47,6 osób na 10 tys. mieszkańców). Znaczny odpływ ludności (powyżej 30 osób na 10 tys. ludności) zanotowano także w powiatach: żagańskim i żarskim. Z kolei dodatnie saldo migracji zanotowano w Zielonej Górze (39,1 osób na 10 tys. ludności) oraz w powiatach: gorzowskim (21,9) i zielonogórskim (8,0).

Zmiany w liczbie ludności w województwie w niewielkim stopniu determinuje ruch naturalny ludności. W 2017 r. liczba urodzeń zrównoważyła liczbę zgonów, co odzwierciedla współczynnik przyrostu naturalnego na poziomie 0,0 na 1000 ludności. Oznacza to niewielką poprawę sytuacji w zakresie ruchu naturalnego ludności w porównaniu z latami 2015 i 2016, kiedy notowano ubytek naturalny

⁴ W powiecie zielonogórskim w 2015 r. zanotowano spadek liczby ludności w stosunku do roku poprzedniego, co było związane z wyłączeniem z powiatu zielonogórskiego gminy wiejskiej Zielona Góra i włączeniem jej do miasta Zielona Góra (co spowodowało wzrost liczby ludności miasta).

wyrażony współczynnikiem na poziomie odpowiednio minus 0,7 i minus 0,2 na 1000 ludności. Nadal jednak współczynnik ten był niższy niż w 2014 r., kiedy był dodatni, na poziomie 0,2.

Zachodzące procesy demograficzne wiążą się nie tylko z malejącą liczbą ludności województwa, ale także ze zmianami w strukturze ludności według wieku, wskazującymi na postępujący proces starzenia się ludności w województwie. W prezentowanym okresie utrzymuje się spadek udziału ludności wieku przedprodukcyjnym (z 18,3% ogółu ludności województwa w 2014 r. do 18,1% w 2017 r.) i produkcyjnym (z 63,8% do 61,7%). Jednocześnie następuje systematyczny wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym (z 18,0% ogółu ludności w województwie w 2014 r. do 20,3% w 2017 r.). W 2017 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadały 32,8 osoby w wieku poprodukcyjnym (wobec 28,2 w 2014 r.).

Jak wynika z danych statystycznych, województwo lubuskie, tak jak pozostała część kraju, stanęło przed wyzwaniami związanymi z dynamicznymi zmianami w strukturze demograficznej ludności. Obserwuje się dwa główne zjawiska – niska dzietność oraz wzrastająca liczba osób starszych. Starzenie się społeczeństwa powoduje konsekwencje we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Dlatego Zarząd Województwa Lubuskiego w 2017 r. przyjął „Wojewódzki Program na rzecz Osób Starszych”, który ma zapobiegać marginalizacji i wykluczeniu społecznemu osób starszych. Należy z jednej strony stwarzać warunki do aktywności społecznej, zawodowej, osobistej, a z drugiej zapewnić wsparcie i opiekę. Kolejnym działaniem związanym ze zmianami demograficznymi jest program „Młodzi ON-Life”, którego celem jest zatrzymanie młodzieży w regionie. Województwo Lubuskie swoje działania na rzecz młodzieży podejmuje w takich obszarach, jak: edukacja, rynek pracy i przedsiębiorczość, profilaktyka zdrowotna, sport, kultura, uczestnictwo w życiu społecznym i politycznym, włączenie społeczne (przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu spowodowanemu biedą, bezrobociem, niepełnosprawnością, narkomanią i alkoholizmem), ochrona środowiska i turystyka. Na tzw. Budżet Inicjatyw Obywatelskich skierowanych do młodych przeznaczono 1 mln zł.

Konkurencyjność gospodarki; atrakcyjność inwestycyjna regionu

W 2015 r. **nakłady brutto na środki trwałe** wyniosły 7837 mln zł, tj. wzrosły w porównaniu z rokiem poprzednim o 18,8%, po spadku notowanym w latach 2012-2014.

Stopa inwestycji w gospodarce narodowej (relacja nakładów brutto na środki trwałe do produktu krajowego brutto w cenach bieżących) wzrosła z 17,2% w 2014 r. do 19,7% w 2015 r., była jednak mniejsza niż w 2012 r. (21,7%). W kraju stopa inwestycji w gospodarce narodowej zwiększyła się w skali roku z 19,8% do 20,1%, była także wyższa niż w 2012 r. (19,8%).

Nakłady inwestycyjne w 2016 r. wyniosły 5670,5 mln zł i były o 3,5% mniejsze od zrealizowanych w poprzednim roku (kiedy zanotowano wzrost nakładów inwestycyjnych o 22,1%). Nakłady inwestycyjne zrealizowane w sektorze prywatnym stanowiły 69,8% ogółu nakładów inwestycyjnych w województwie (wobec 63,7% w 2015 r. i 57,5% w 2013 r.). W 2016 r. były one o 5,7% większe niż przed rokiem i o 30,2% większe w porównaniu z 2013 r. Nakłady sektora publicznego (30,2% ogółu nakładów inwestycyjnych) zmniejszyły się zarówno w porównaniu z 2015 r. (o 19,5%), jak i w stosunku do 2013 r. (o 23,6%).

Według ostatnich dostępnych danych relacja nakładów inwestycyjnych do produktu krajowego brutto poprawiła się. W 2015 r. udział nakładów inwestycyjnych w produkcie krajowym brutto wyniósł 14,8% (wobec 12,5% w 2014 r., 14,4% w 2013 r. i 16,1% w 2012 r.). W kraju relacja nakładów inwestycyjnych do PKB wyniosła 15,1%.

W końcu 2017 r. liczba **podmiotów gospodarczych** wpisanych do rejestru REGON wyniosła 112,9 tys., tj. o 1,0% więcej niż w 2016 r. i o 2,6% więcej w porównaniu z 2014 r. Na 10 tys. ludności przypadało 1110 podmiotów gospodarczych (wobec 1098 w 2016 r. i 1079 w 2014 r. oraz 1121 średnio w kraju). W porównaniu z 2014 r. wzrosła liczba podmiotów nowo zarejestrowanych, z 93 do 95 na 10 tys.

ludności, przy spadku liczby podmiotów wykreślonych z rejestru (z 89 do 82 na 10 tys. ludności). Nadal utrzymuje się większa liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. ludności w podregionie gorzowskim (1168) niż w podregionie zielonogórskim (1075). Wśród powiatów o największej liczbie podmiotów gospodarczych na 10 tys. ludności, oprócz miast na prawach powiatu: Zielonej Góry (1529) i Gorzowa Wlkp. (1444), znajduje się powiat słubicki (1211). Ponad 1000 podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności zanotowano także w powiatach: gorzowskim, międzyrzeckim, krośnieńskim i świebodzińskim.

Województwo lubuskie mieści się w grupie 5 województw o najwyższej liczbie podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, przy czym wielkość tego wskaźnika uległa obniżeniu w prezentowanym okresie. W 2016 r. na 10 tys. mieszkańców przypadało 6,6 podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego, wobec 6,5 w 2015 r. i 7,2 w 2013 r. W kraju liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym na 10 tys. ludności w prezentowanym okresie utrzymywała się na względnie stałym poziomie (6,8 – 6,9).

W ciągu czterech lat (w okresie 2013-2016) na działalność badawczo-rozwojową w województwie lubuskim przeznaczono łącznie ok. 336,0 mln zł, co stanowiło ok. 0,5% ogółu nakładów na działalność badawczo-rozwojową zrealizowanych w tym okresie w kraju. W kolejnych latach tego okresu nakłady zrealizowane w województwie lubuskim utrzymywały się na poziomie znacznie niższym niż w większości pozostałych województw. W 2016 r. wyniosły 83,8 mln zł i były o 37,6% niższe od nakładów zrealizowanych w województwie świętokrzyskim – drugim województwie w kraju o najmniejszych nakładach na B+R. Ponadto nakłady zrealizowane w 2016 r. były o 6,3% niższe w porównaniu z poprzednim rokiem i o 11,5% niższe w stosunku do nakładów poniesionych w 2013 r.

Z ogółu nakładów zrealizowanych w 2016 r. 66,5% stanowiły nakłady w sektorze przedsiębiorstw (w kraju 55,7%). Odsetek ten zwiększył się w prezentowanym okresie z 38,3% w 2012 r.⁵ do 52,6% w 2014 r. i 63,4% w 2015 r.

W 2015 r. bardziej dynamiczny wzrost nakładów na **działalność badawczo-rozwojową (B+R)** niż wzrost PKB, wpłynął na poprawę wskaźnika intensywności prac badawczo-rozwojowych. Udział nakładów na badania i prace rozwojowe w PKB wyniósł 0,22% wobec 1,00% średnio w kraju. Lubuskie nadal było województwem o najniższych w kraju nakładach na B+R w relacji do PKB. Biorąc pod uwagę szacunki GUS dotyczące PKB w 2016 r. (dla województwa lubuskiego szacuje się wzrost PKB w porównaniu z poprzednim rokiem o 3,8% w cenach bieżących) oraz zanotowany spadek nakładów na B+R w ujęciu rocznym o 6,3%, można spodziewać się pogorszenia wskaźnika intensywności prac badawczo-rozwojowych.

W 2016 r. liczba pracujących w B+R, tj. wszystkich osób związanych z działalnością B+R, zarówno pracowników merytorycznych, jak i personelu pomocniczego⁶, wyniosła 1,2 tys., co stanowiło 0,7% ogółu pracujących w B+R w kraju. Grupa pracujących w B+R stanowi niewielki odsetek ogółu pracujących w województwie, na poziomie 0,3% (przy średnim odsetku w kraju na poziomie 1,1%).

Z ogółu osób pracujących w działalności B+R w województwie lubuskim blisko 400 osób, tj. 32,3% stanowiły osoby pracujące w sektorze przedsiębiorstw (wobec 40,4% średnio w kraju). Pozostałe 67,7% ogółu pracujących w B+R było związanych z podmiotami w sektorze rządowym i szkolnictwa wyższego.

⁵ Dane za 2013 r. objęte są tajemnicą statystyczną.

⁶ Pracujący (personel wewnętrzny) – osoby zaangażowane bezpośrednio w działalność B+R w jednostce sprawozdawczej, w ramach podstawowego czasu pracy lub poza nim w ramach umów cywilnoprawnych z pracodawcą, zaliczane według stanu w dniu 31 XII do pracujących w tej jednostce, a w szczególności: a) osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy, (tj. umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub stosunku służbowego), b) pracodawcy i pracujący na własny rachunek: właściciele i współwłaściciele, łącznie z bezpłatnie pomagającymi członkami ich rodzin, osoby pracujące na własny rachunek, np. osoby wykonujące wolne zawody.

W województwie lubuskim stosunkowo wysoki był odsetek osób pracujących w działalności B+R w przemyśle, na poziomie 24,1% wobec 15,4% średnio w kraju.

Do ustalania faktycznego zaangażowania w działalności badawczo-rozwojowej stosuje się jednostki przeliczeniowe – ekwiwalenty pełnego czasu pracy (EPC), gdzie jeden ekwiwalent pełnego czasu pracy EPC oznacza jeden osobo-rok poświęcony wyłącznie na działalność B+R. Faktyczna liczba pracujących w działalności badawczo-rozwojowej wyrażona w ekwiwalentach pełnego czasu pracy (EPC)⁷, w 2016 r. wyniosła 902,6 EPC, tj. 0,8% wyrażonej w EPC liczby zaangażowanych w działalność B+R w kraju. W przeliczeniu na 1000 osób aktywnych zawodowo liczba pracujących wyniosła 2,0 EPC i była ponad 3-krotnie niższa niż średnio w kraju (6,5 EPC).

Niewielkim, jednak pozytywnym zmianom aktywności przedsiębiorstw w zakresie **innowacyjności** w 2016 r. towarzyszył wzrost udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem. W 2016 r. przychody netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przedsiębiorstwach przemysłowych stanowiły 5,4% ogółu przychodów netto ze sprzedaży (wobec 4,7% w 2015 r.). Udział ten był jednak mniejszy niż w latach 2013 i 2014 (odpowiednio 6,1% i 5,6%). W kraju przychody te stanowiły średnio 8,1% ogółu przychodów netto ze sprzedaży (wobec 9,5% w 2015 r. i 8,7% w 2013 r.). Przychody ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w 2016 r. stanowiły 3,6% ogółu przychodów netto ze sprzedaży (wobec 4,8% średnio w kraju). Było to nieco więcej niż w roku poprzednim (3,2%) jednak mniej niż w latach 2013 i 2014 (odpowiednio 4,1% i 4,0%).

Rynek pracy

W prezentowanym okresie **liczba pracujących** w województwie lubuskim wzrosła. W 2017 r. wyniosła 351,7 tys. osób i była o 2,3% wyższa niż w 2016 r. W stosunku do 2014 r. liczba ta wzrosła o 6,4%. W kraju w analogicznych okresach zanotowano wzrost liczby pracujących odpowiednio o 2,8% i 8,0%. W przeliczeniu na 1000 ludności liczba pracujących w województwie wyniosła 229 (wobec 247 średnio w kraju), tj. o 5 pracujących na 1000 ludności więcej niż w 2016 r. oraz o 10 pracujących na 1000 ludności więcej w porównaniu z 2014 r.

W 2017 r. z ogółu pracujących w województwie 57,6% koncentrowały podmioty gospodarcze prowadzące działalność usługową (sekcje G-T), w tym 26,1% podmioty z grupy sekcji G-J: handel; naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia oraz informacja i komunikacja. W przemyśle i budownictwie (sekcje B-F) pracowało łącznie 31,7% ogółu pracujących w województwie, a w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie (sekcja A) – 10,7%.

Według wyników badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) w prezentowanym okresie nastąpił wzrost **wskaźnika zatrudnienia** ludności w wieku 15-64 lata z 59,7% w 2014 r. do 65,2% w 2017 r. Nadal jednak udział pracujących w liczbie ludności w wieku 15-64 lata był niższy niż średnio w kraju (w 2014 r. – 61,7%, a w 2017 r. – 66,1%). W populacji mężczyzn wskaźnik zatrudnienia w 2017 r. osiągnął wartość 71,9% (wobec 66,1% w 2014 r. i 72,8% średnio w kraju). Odsetek pracujących kobiet w grupie kobiet w wieku 15-64 lata wyniósł 58,4% (wobec 53,2% w 2014 r. i 59,5% w kraju).

Jednocześnie w znacznym stopniu zmniejszyła się **stopa bezrobocia**, która w 2017 r. wyniosła 3,6% wobec 8,4% w 2014 r. (na podstawie wyników BAEL). Ponadto w prezentowanym okresie stopa bezrobocia w województwie była niższa od średniej wartości tego wskaźnika w kraju (w 2017 r. – 4,9%,

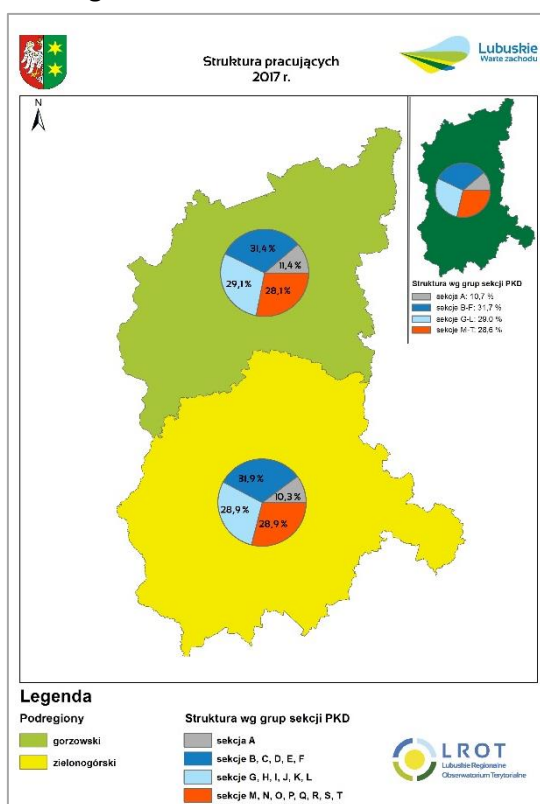
⁷ Jeden ekwiwalent pełnego czasu pracy EPC oznacza jeden osobo-rok poświęcony wyłącznie na działalność B+R.

w 2014 r. – 9,0%). W populacji ludności w wieku produkcyjnym stopa bezrobocia wyniosła 3,7% (wobec 8,4% w 2014 r. i 5,0% średnio w kraju).

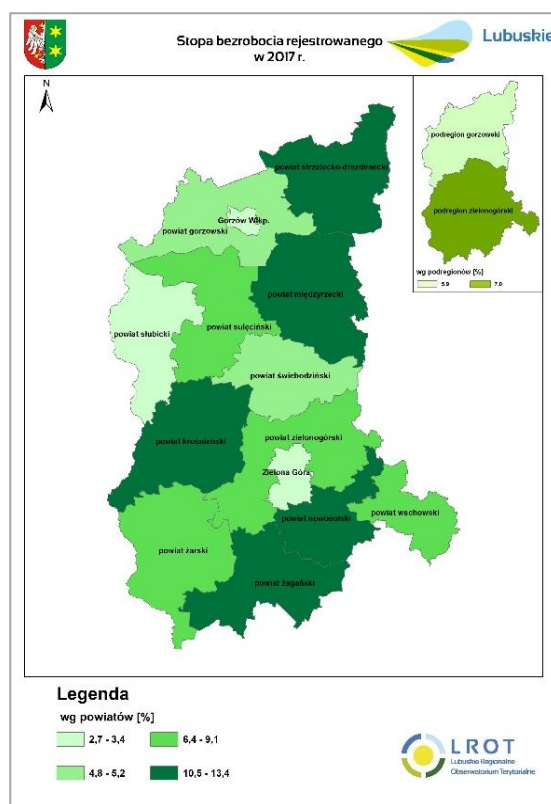
Spadek liczby bezrobotnych potwierdzają także dane dotyczące bezrobocia rejestrowanego. W końcu 2017 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych wyniosła 24,6 tys. osób i była o 47,8% mniejsza niż w 2014 r. Liczba bezrobotnych mężczyzn zmniejszyła się o 64,3% przy spadku liczby bezrobotnych kobiet o 42,0%.

W rezultacie stopa bezrobocia rejestrowanego zmniejszyła się w porównaniu z notowaną w 2014 r. W 2017 r. wyniosła 6,5% wobec 12,5% w 2014 r. i 6,6% średnio w kraju.

Mapa 3. Struktura pracujących według grup sekcji PKD w podregionach województwa lubuskiego

Mapa 4. Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiatach województwa lubuskiego

Źródło: Opracowanie własne Lubuskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze.

Jakość życia

Od 2014 r. w województwie lubuskim systematycznie maleje wskaźnik zagrożenia **ubóstwem relatywnym** (tj. przyjętym na poziomie 50% średnich miesięcznych wydatków ustalonych na poziomie wszystkich gospodarstw domowych). Odsetek osób znajdujących się z sytuacji relatywnego ubóstwa w 2017r. wyniósł 12,8% (13,4% w skali kraju), w stosunku do 17,4% w roku 2014 (dla Polski – 16,2%). Dane z zakresu jakości życia wskazują na stopniową poprawę sytuacji materialnej gospodarstw domowych w województwie. Członkowie gospodarstw domowych w okresie 2014-2017 osiągnęli wyższe dochody i dysponowali wyższymi kwotami do wydania. Przeciętny **miesięczny dochód** do dyspozycji na osobę w gospodarstwie domowym w 2017 r. wyniósł 1555,58 zł, w stosunku do 1238,54 zł w 2014 r. Przeciętne miesięczne wydatki na osobę w gospodarstwach domowych w województwie

lubuskim w 2017 r. wyniosły 1131,36 zł (72,7% dochodów do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym), w porównaniu do 1051,43 zł w 2014 r. (84,8% dochodów do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym).

Jednym w istotnych wymiarów charakteryzujących jakość życia mieszkańców regionów jest **odsetek zgonów niemowląt** na 1000 ludności. Jest to jednocześnie jedna z miar oceny stanu zdrowia populacji określająca zaangażowanie i możliwości dostarczenia niezbędnych usług i świadczeń w celu ochrony każdej przyszłej matki, każdego porodu i każdego noworodka w pierwszych dniach i tygodniach życia. Wartość współczynnika zgonów niemowląt w województwie lubuskim waha się w ciągu ostatnich 4 lat, w 2017 r. osiągając poziom 4,7 w stosunku do 3,8 w 2014 r. Dla porównania, w 2014 r. w Polsce zmarło 4,2 niemowląt w przeliczeniu na 1000 ludności, a od 2015 r. wartość współczynnika utrzymuje się na stałym poziomie 4,0.

Infrastruktura techniczna i społeczna

Z punktu widzenia wpływu na rozwój gospodarczy, infrastrukturę transportową należy traktować jako czynnik zwiększający poziom atrakcyjności inwestycyjnej danego obszaru. W 2017 r. długość dróg wojewódzkich o nawierzchni twardej w województwie lubuskim wyniosła 1595,4 km (w stosunku do 2014 r. było to o 42,6 km mniej). W przeliczeniu na 100 km² dostępnych było 6,5 km tego typu dróg, (średnia dla kraju wyniosła 6,2).

Na atrakcyjność inwestycyjną województwa lubuskiego przekłada się także dostępność autostrad (autostrada A2, A18) i dróg ekspresowych (droga ekspresowa S3). Łączna dostępność dróg ekspresowych i autostrad w 2017 r. w województwie lubuskim wyniosła 16,9 na 1000 km². Taka wartość lokuje województwo lubuskie na trzecim miejscu wśród województw Polski – za województwem śląskim (24,9) i łódzkim (24,6). W 2017 r. oddano do użytku (z wyjątkiem jednego z mostów na rzece Odrze gdzie realizacja planowana jest na 2019 r.) kolejne 13,4 km drogi ekspresowej S3 od węzła Sulechów do węzła Zielona Góra Północ. Zakończenie budowy lubuskiego odcinka S3 (od węzła Zielona Góra Północ do południowej granicy województwa) nastąpiło w 2018 r.

Wskaźnik gęstości **linii kolejowych** obliczany jako długość linii normalnotorowych przypadających na 100 km² województwa kształtuje się na poziomie 6,3 km/100 km² (7. lokata wśród województw ex equo z województwem wielkopolskim) i jest wyższy od wskaźnika gęstości dla kraju (6,1 km/100 km²).

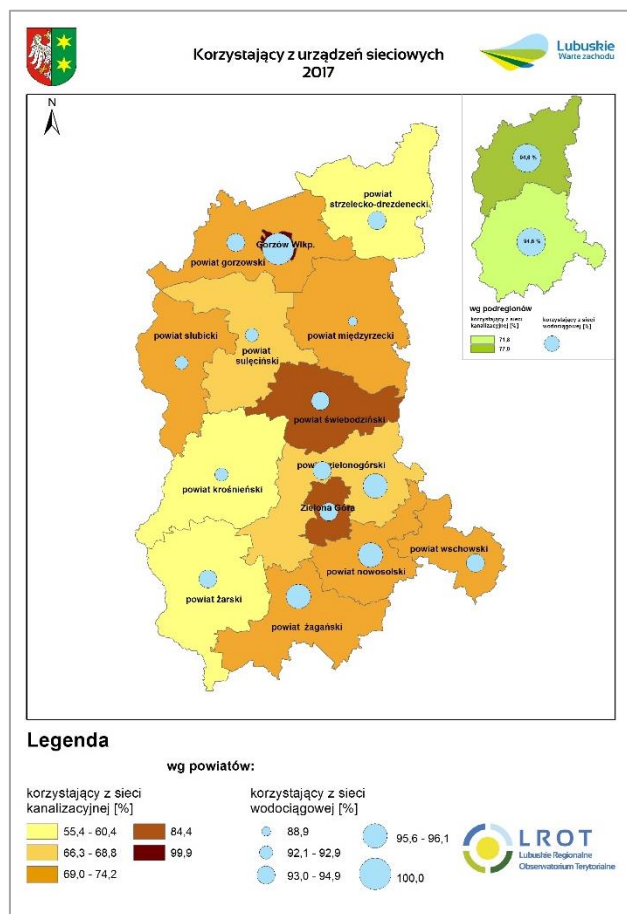
Województwo Lubuskie jako organizator kolejowych przewozów wojewódzkich powierza wykonywanie tych usług Spółce Przewozy Regionalne. Część przewozów na południu naszego województwa wykonują również Koleje Dolnośląskie. Ogólna długość czynnych linii kolejowych wyniosła 917 km, natomiast długość linii, po których kursowały pociągi pasażerskie 664 km. W roku 2017 pociągami regionalnymi na terenie naszego województwa przewieziono ponad 2,8 mln pasażerów.⁸

W ostatnich latach obserwuje się pozytywne zmiany sytuacji w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego. Do 2016 r. liczba śmiertelnych ofiar **wypadków** w przeliczeniu na 100 tys. ludności systematycznie rosła osiągając poziom 11,1; w 2017 r. odnotowano natomiast liczbę 8,2 tys.

Istotny wpływ na aktualny poziom kapitału społecznego ma stan dostępnej infrastruktury społecznej i technicznej. W województwie lubuskim zauważalne są pozytywne zmiany odsetka ludności korzystającej z **urządzeń sieciowych**. W 2017 r. z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej korzystało odpowiednio: 94,6%, 73,8% i 52,8% mieszkańców województwa lubuskiego, przy średniej dla Polski wynoszącej odpowiednio: 92,0%, 70,5% i 52,1%.

⁸ Dane Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze, Departament Infrastruktury i Komunikacji

Mapa 5. Odsetek ludności korzystającej z urządzeń sieciowych w powiatach województwa lubuskiego

Źródło: Opracowanie własne Lubuskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze.

Zgodnie ze współczesnymi koncepcjami rozwoju regionalnego do istotnych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego zalicza się wykształcenie i dostępność edukacyjną od najniższego poziomu. Wskaźniki obrazujące **wychowanie przedszkolne** w województwie charakteryzuje tendencja wzrostowa. W 2017 r. w województwie lubuskim wychowanie przedszkolne prowadziło 508 placówek, w tym 288 przedszkoli (w 2014 r. było to 506 placówek, w tym 276 przedszkoli). Wychowaniem przedszkolnym objętych zostało w 2017 r. 35,1 tys. dzieci, tj. o 2,5 tys. dzieci więcej niż w 2014 r. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w wieku 3-5 lat stanowiły 82,1% ogółu dzieci w tej grupie wiekowej (w 2014 r. było to 77,9%), plasując województwo na 10 miejscu w kraju. Łącznie w Polsce 84,7% ogółu dzieci w tym przedziale wiekowym było objętych wychowaniem przedszkolnym.

Od kilku lat można mówić w województwie lubuskim o systematycznym spadku **liczby studentów**. Tendencja ta obserwowana jest również w skali kraju, co jest konsekwencją przede wszystkim zmian demograficznych. W 2017 r. w województwie funkcjonowało 8 uczelni wyższych, spośród których pięć to uczelnie publiczne (Uniwersytet Zielonogórski, Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wlkp., oraz trzy wydziały zamiejscowe: Collegium Polonicum UAM w Poznaniu, Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim AWF im. E. Piaseckiego w Poznaniu i Uniwersytet Szczeciński Wydział w Gorzowie Wlkp.). Uczelnie niepubliczne to Łużycka Szkoła Wyższa im. J. B. Solfy z siedzibą w Żarach, Wyższa Szkoła Biznesu w Gorzowie Wielkopolskim i Wyższa Szkoła Zawodowa w Kostrzynie nad Odrą. Na lubuskich uczelniach kształciło się 14,1 tys. studentów (w 2014 r. liczba ta wyniosła 17,9 tys.). Udział lubuskich studentów w liczbie studentów w kraju wyniósł 1,1%. Liczba studentów szkół

wyższych w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. wyniosła 139 wobec 176 w 2014 r. i 336 średnio w kraju.

W związku z tym, samorząd województwa odpowiedzialny za kształtowanie polityki rozwoju regionu, wspólnie z uczelniami wyższymi i innymi zainteresowanymi podmiotami zintensyfikował współpracę na rzecz poprawy sytuacji szkolnictwa wyższego w województwie lubuskim. W 2017 r. prowadzono prace diagnostyczne (powstała „Diagnoza szkolnictwa wyższego w województwie lubuskim”) oraz eksperckie (powstała ekspertyza „Kierunki i perspektywy zmian szkolnictwa wyższego w województwie lubuskim”). Wykonane prace stały się podstawą do sporządzenia w 2018 r. „Kierunków rozwoju szkolnictwa wyższego w województwie lubuskim do roku 2030” - dokumentu o charakterze koordynacyjnym, którego celem jest zapewnienie efektywnej integracji i spójności działań na rzecz poprawy szkolnictwa wyższego w województwie lubuskim.

O stanie infrastruktury społecznej w regionie świadczy także dostępność w zakresie **opieki zdrowotnej**. Lubuskie szpitale (24 szpitale ogólne i 3 psychiatryczne) w 2017 r. dysponowały liczbą 5237 łóżek (w 2014 r. było to 5271 łóżek). W przeliczeniu na 10 tys. ludności w województwie lubuskim przypadają w szpitalach ogólnych 43 łóżka, co daje wartość o 5 łóżek mniej niż wynosi średnia dla Polski. Taka wartość lokuje województwo lubuskie na 15. miejscu w kraju (przed województwem pomorskim).

W 2017 r. rozpoczęto w województwie lubuskim dwie kluczowe inwestycje w zakresie ochrony zdrowia – Centrum Zdrowia Matki i Dziecka w Zielonej Górze oraz Ośrodek Radioterapii w Gorzowie Wielkopolskim.

Turystyka jest jednym z obszarów, które przekładają się na możliwości rozwoju regionu. W województwie lubuskim w 2017 r. dostępnych było 17,9 miejsc noclegowych na 1000 ludności (w 2014 r. było to 17,8). Liczba turystów w województwie lubuskim w przeliczeniu na 1000 ludności w 2017 r. wyniosła 650,8, co pozwoliło ulokować się na 7. pozycji w kraju (średnia dla Polski wyniosła 832,6). Najwyższą wartość tego wskaźnika zanotowano w powiatach słubickim (2670,8), świebodzińskim (1766,2) i sulęcińskim (1713,8). Najniższą liczbę turystów w przeliczeniu na 1000 ludności zanotowano w powiecie nowosolskim (161,6) oraz żarskim (193,5).

Mimo dobrego dostępu do **instytucji kultury** (4. lokata w Polsce w odniesieniu do liczby osób przypadających na 1 miejsce w teatrach i instytucjach muzycznych), mieszkańcy województwa lubuskiego korzystali z nich w umiarkowany sposób. W 2017 r. widzowie i słuchacze teatrów i instytucji muzycznych województwa lubuskiego stanowili 397 osób na 1000 ludności (w 2014 r. wartość ta wyniosła 229 osób na 1000 ludności). W ramach Kontraktu Terytorialnego dla województwa lubuskiego 2017 r. wynegocjowano wsparcie kultury w województwie lubuskim wskazując sześć projektów infrastrukturalnych kluczowych dla rozwoju regionu i państwa

W 2017 r. rozpoczęto prace nad „Programem Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego na lata 2018-2020”, który Zarząd Województwa Lubuskiego przyjął w marcu 2018 r. Przy współpracy środowisk kultury i nauki ustalono cele oraz kluczowe przedsięwzięcia do realizacji.

Finanse jednostek samorządu terytorialnego

W 2017 r. **dochody** JST wyniosły 5972,1 mln zł, tj. wzrosły w stosunku do 2016 r. o 10,2% (w 2014 r. dochody JST wyniosły 4868 mln zł). W 2017 r. 54,3% ogółu dochodów JST było udziałem gmin, w tym 29,2% – gmin miejsko-wiejskich. W ogóle dochodów JST w województwie dochody miast na prawach powiatu stanowiły 25,3%, dochody powiatów 13,0%, a dochody budżetu województwa – 7,4%.

Dochody budżetów JST w województwie lubuskim w 2017 r. w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły 5874 zł, wobec 5327 zł w 2016 r. i 4769 zł w 2014 r.

Wydatki z budżetów JST w województwie lubuskim w 2017 r. wyniosły 5943,4 mln zł. W porównaniu z 2016 r. było to o 14,6% więcej, a w stosunku do 2014 r. o 18,1% więcej. Udział wydatków bieżących

w ogóle wydatków JST wyniósł 84,5% (o 4,1% mniej niż w 2016 r., 15,5% mniej niż w 2014r.). Wydatki majątkowe stanowiły 15,5% ogółu wydatków JST, w tym wydatki inwestycyjne – 15,3%. W porównaniu z 2016 r. wydatki inwestycyjne wzrosły o 26,1%, były jednak o 16,9% niższe niż w 2014 r.

W 2017 r. w przeliczeniu na 1 mieszkańca wydatki JST wyniosły 5846 zł, tj. wzrosły w porównaniu z 2016 r. o 14,6%, a w porównaniu z 2014 r. – o 18,5%. Wydatki bieżące w przeliczeniu na 1 mieszkańca wzrosły do poziomu 4938 zł (wobec 4518 zł w 2016 r. i 3903 zł w 2014 r.). Wydatki inwestycyjne wyniosły 892 zł na 1 mieszkańca wobec odpowiednio 575 zł w 2016 r. i 853 zł w 2014 r.). Wydatki inwestycyjne w przeliczeniu na 1 mieszkańca najwyższy poziom osiągnęły w miastach na prawach powiatu – Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp., najniższy zaś w powiatach – gorzowskim, słubickim, sulęcińskim, międzyrzeckim, krośnieńskim, zielonogórskim i żagańskim.

W 2017 r. największy udział wydatków bieżących w wydatkach ogółem zanotowano w budżetach powiatów (87,6%). W budżetach gmin wydatki bieżące stanowiły 85,9% ogółu wydatków, a w budżetach miast na prawach powiatu 85,6%. Najmniejszy udział wydatków bieżących w ogóle wydatków zanotowano w budżecie województwa (66,5%). Na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego najwięcej środków przeznacza się na wydatki bieżące jednostek budżetowych (przeciętnie 55,2% ogółu wydatków), w tym głównie na wynagrodzenia (29,5%) oraz na zakup materiałów i usług (16,8%).

W 2017 r. wydatki na **obsługę długu publicznego** (bez wypłat z tytułu gwarancji i poręczeń) w budżecie województwa lubuskiego wyniosły 61,6 mln zł. Wydatki te maleją systematycznie od 2014 r., kiedy wynosiły 78,4 mln zł. Wydatki budżetów powiatów na obsługę długu publicznego wyniosły 89,2 mln zł, tj. o 0,4 mln zł mniej niż w 2016 r. i o 11,9 mln zł mniej w porównaniu z 2014 r. Miasta na prawach powiatu w 2017 r. na obsługę długu publicznego wydały 7,7 mln zł, tj. o 0,7 mln zł mniej niż w 2016 r. i o 4,7 mln zł mniej niż w 2014 r. Wydatki lubuskich gmin w tym obszarze wyniosły 22,1 mln zł, tj. mniej niż w 2016 r. i 2014 r. odpowiednio o 0,7 mln zł i 9,7 mln zł.

W województwie lubuskim **zobowiązania** jednostek samorządu terytorialnego w 2017 r. wyniosły 171,8 mln zł wobec 173,1 mln zł w 2014 r. Zmniejszył się poziom zobowiązań samorządów gmin w porównaniu z 2014 r. z 898,9 mln zł do 777,3 mln zł. Wzrosły w porównaniu z 2014 r. zobowiązania powiatów (z 261,2 mln zł do 282,4 r.) oraz miast na prawach powiatu – z 398,1 mln zł do 372,2 mln zł.

Wykorzystanie funduszy unijnych

W latach 2014-2017 łączne dochody jednostek samorządu terytorialnego na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów realizowanych ze środków z Unii Europejskiej, z budżetu państwa lub innych, przekazanych jako współfinansowanie programów i projektów realizowanych z udziałem środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE oraz z tzw. płatności w zakresie budżetu środków europejskich wyniosły 1244,2 mln zł. Środki te stanowiły średnio 5,9% skumulowanych dochodów budżetów JST w województwie lubuskim zrealizowanych w latach 2014-2017. W prezentowanym okresie najwięcej środków na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych jednostki samorządu terytorialnego otrzymały w 2014 r. – łącznie 401,2 mln zł. W kolejnych latach środki z tej kategorii zmniejszyły się w porównaniu z poprzednim rokiem: w 2015 r. o 16,0%, a w 2016 r. o dalsze 46,6%. Z kolei w 2017 r. zanotowano znaczny wzrost dochodów jednostek samorządu terytorialnego na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych (średnio o 81,3% w stosunku do poprzedniego roku). Ta sytuacja wynikała z uruchomienia środków UE z perspektywy 2014-2020.

W latach 2014-2016 najwięcej środków na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych zasiliło budżet województwa (43,7% ogółu środków na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w województwie). Środki z tej kategorii dochodowej stanowiły 28,7% łącznych dochodów budżetu województwa w latach 2014-2017. W jednostkach samorządu terytorialnego niższego szczebla środki te stanowiły średnio od 3,3% ogółu dochodów w przypadku

budżetów miast na prawach powiatu i 3,9% dochodów w przypadku budżetów powiatów, do 4,4% ogółu dochodów w przypadku budżetów gmin.

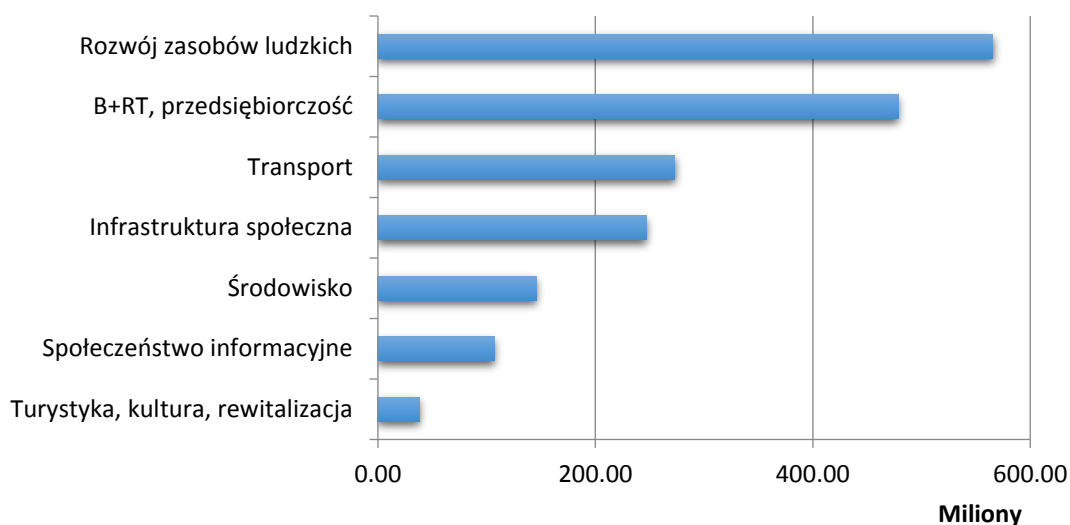
W 2017 r. udział środków na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w ogóle dochodów budżetów JST zwiększył w porównaniu z poprzednim rokiem do 5,5% (wobec 3,3% w 2016 r.), był jednak mniejszy niż w 2014 r. (8,2%) i 2015 r. (6,8%).

W 2017 r. w przeliczeniu na 1 mieszkańca dochody budżetów jednostek samorządu terytorialnego na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych wyniosły średnio 321 zł (wobec 177 zł w 2016 r. i 393 zł w 2014 r.), przy czym największe były w budżetach miast na prawach powiatu (320 zł na 1 mieszkańca), a najmniejsze w budżetach gmin (99 zł) i powiatów (85 zł).

Wykorzystanie funduszy europejskich w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020

W perspektywie finansowej 2014-2020 w województwie lubuskim wdrażany jest Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020, na realizację którego ze środków unijnych przewidziano ponad 900 mln euro (ok. 4 mld zł). Według stanu na 31.12.2017 r. wartość dofinansowania UE do projektów w ramach RPO – L2000 (na podstawie zawartych umów) wyniosła ponad 1,8 mld zł⁹ (co w przeliczeniu na mieszkańca województwa daje kwotę 1 823,89 zł¹⁰).

Wykres 1. Wartość dofinansowania UE wg obszarów tematycznych w ramach RPO – Lubuskie 2020 (w PLN) wg stanu na 31.12.2017 r., na podstawie podpisanych umów.

Źródło: Opracowanie własne LROT na podstawie danych otrzymanych z Departamentu Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego.

Największe dofinansowanie przyznane zostało w ramach obszaru „rozwój zasobów ludzkich” (w tym znaczna część dotyczyła projektów związanych z modernizacją kształcenia zawodowego w regionie). Wysoki poziom dofinansowania na tym etapie wdrażania programu dotyczył również obszaru „B+RT i przedsiębiorczość” – największe realizowane projekty w tym zakresie dotyczą wsparcia mśp, inwestycji w strefach przemysłowych oraz inicjatyw B+R podejmowanych przez lubuskie firmy.

⁹ Źródło danych: Departament Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego

¹⁰ Obliczenie własne LROT, źródło danych dot. liczby ludności: Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, ludność – stan w dniu 31.12.2017 r.